

Eğitime Katkılarıyla Kazım Karabekir

Hürü SAĞLAM-TEKİR*, Süleyman TEKİR**

Özet

Hayatımda bana zevk veren hayli başarılarım vardır: En zevkli binlerce bakımsız çocuğun hayat ve geleceğini kurtarmak olmuştur.¹

Kazım Karabekir (1882-1948), Türk İstiklal Harbi'ne damga vurmuş önemli şahsiyetlerdendir. Askeri kimliğinin yanı sıra eğitimci kimliğiyle de ön plana çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı, Doğu Anadolu'da çok büyük yıkımlara neden olmuş; Ruslar ve Ermenilerin yaptıkları ortak tahribatlar tam manasıyla sosyal bir faciaya dönüşmüştür. Bu durumdan en çok etkilenenler de çocuklar olmuştur. Doğu Cephesinde kesin zafer kazanıldıktan sonra Erzurum-Sarıkamış bölgesinde Kazım Karabekir Paşa eli kalem tutan yetim ve öksüz çocukların eğitilebilmesi için büyük gayret sarf etmiştir. Bu çalışmada Kazım Karabekir Paşa'nın eğitimci yönü tarihi süreçte irdelenmeye çalışılacaktır. Çalışma sırasında Kazım Karabekir tarafından Sarıkamış'ta Osmanlıca olarak çıkarılan "Varlık" gazetesinden faydalanılacak; bu bakımdan Erzurum, Kars ve Sarıkamış özelinde, Kazım Karabekir Paşa ekseninde bir inceleme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazım Karabekir, Eğitim, Çocuk, Sarıkamış, Kars, Erzurum.

Kazım Karabekir and His Contributions to Education

Abstract

I have had many accomplishments in my life that give me pleasure: The most pleasurable one was to save the lives and futures of thousands of neglected children.²

Kazım Karabekir (1882-1948) is an important personality that left his mark on Turkish War of Independence. In addition to his ministry identity, he also stands out with his educator identity. World War I had caused great destructions, and the joint devastations inflicted by Russians and Armenians had turned into a social disaster in the strictest sense. Children were affected by this situation in the worst way. After the decisive victory was gained in the Eastern Front, Kazım Karabekir Pasha in the Erzurum-Sarıkamış region made a huge effort to ensure that orphans with the ability to read and write are educated.

The current study will attempt to analyse the educator side of Kazım Karabekir Pasha in the historical process. For this purpose, the study will draw upon the "Varlık" newspaper, which was published by Kazım Karabekir in the Ottoman language in Sarıkamış; in this respect, an analysis will be made on Kazım Karabekir Pasha in the geographical context of Erzurum, Kars ve Sarıkamış.

Keywords: Kazım Karabekir, Education, Child, Sarıkamış, Kars, Erzurum.

*Yrd. Doç. Dr., Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

**Yrd. Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

¹ Kazım Karabekir, Çocuk Davamız, İstanbul 1990, s. 2.

² Kazım Karabekir, "Çocuk Davamız", İstanbul 1990, p. 2.

Giriş

Kazım Karabekir Paşa, Türk tarihinde iz bırakan önemli şahsiyetlerdendir. Türk ahlak ve karakterinin seçkin simalarından olan Kazım Karabekir, gerek askeri gerekse siyasi hayatında doğruluktan ve dürüstlükten ödün vermemiştir. Dönemindeki tüm savaflara katılmış askeri hayatı boyunca cephe ve kıta görevlerinde önemli başarılarla imza atmıştır. Asker olduğu kadar önemli bir eğitimci de olan Karabekir, Anadolu'nun yaşadığı ağır savaşlar sonunda mağdur olan yetim çocukların eğitimi noktasında da önemli görevler üstlenmiştir (Taşkıran, 2008, s. 1-3).

Karabekir'in askerlik hayatı onun eğitimle iç içe olmasına da olanak sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonlarında Tekirdağ'da XIV. Kolordu Komutanı olarak bulunduğu dönemde birçok yetim ve yardıma muhtaç çocukla karşılaşmış; onları himayesi altına alarak eğitimleriyle ilgilenmişti (Karabekir, 2010, s. 1145).

Erzurum-Kars bölgesinde uzun yıllar süren savaşlar sonucu ailelerini kaybeden çocuklara sağladığı eğitimle onların yeniden hayata tutunmalarına vesile olmuş; bölgenin olumsuz şartlarını ve maddi imkânsızlıklarını bertaraf ederek beynelmilel eğitim anlayışını darüleytamlarda uygulamaya çalışmıştır.

Kazım Karabekir'in kimsesiz çocuklara sahip çıkma noktasında geçmişten gelen birtakım tecrübeleri olmasına rağmen hayatında bu konuda önemli bir kırılma noktası mevcuttur. 1920 yılında Türk ordusu tarafından icra edilen Doğu Harekâtı neticesinde Kars ve Gümrü işgalden kurtarıldı. Karabekir harekâtı takip eden günlerde bölgede yaptığı incelemelerde Tiflis, Gürcü ve Erivan dolaylarında sayıları 18.000'e yaklaşan Ermeni çocuğunun Amerikan misyoner heyetleri tarafından toplandığına şahit olmuştu. Kars ve çevresindeki yaklaşık 6.000 Ermeni çocuk da Gümrü'ye nakledilmişti. Bu çocukların bir kısmı Ermeni Hükümeti'nin programına uygun eğitime tabi tutulurken büyük bir kısmı ise Protestan yapılmıştı. Müslüman çocukları bile Ermeni isimleriyle vaftiz ediliyordu. Karabekir tarafından tespit edilen Müslüman çocuklar Amerikalıların elinden alınmıştı (Karabekir, 2010, s. 1146).³ Karabekir bu izlenimleri arasında Amerikan heyetleri tarafından yapılan yardımlar ve verilen eğitimler karşısında hayranlığını gizleyememiş; bu eğitim çalışmalarından etkilenmiş ve konuyla yakından alakadar olmuştur. Kimsesiz çocuklara her türlü yardım Amerikan heyetleri

³ Bu durum Kazım Karabekir Paşa'nın şu iftiraya maruz kalmasına sebep olmuştur: "Çocuklar ordusundan alıp Okullarda okuttuğu Yetimlerden birtakımının, Türk olmadığı". Bu iftira yüzünden, "Yetimler-Babası Paşa'ya gönülden bağlı ve manen minnetli olduklarından, saygılarını belirten "Çocuklar", uykuda, konuşuyor; yatarken, ağzından yastığına salyası akmış... gibi birer bahaneyle Askeri Okullar'dan atılmışlardı. 1920 Kasımında "Kars Amerikan Yetimhanesi"nden Türk-İslam Çocukları'nı seçip alan Heyet'e katılan Kars Müftüsü Hasretzâde Ali Efendi ile Mehmet Derviş Kırzioğlu gibi gerçek durumu bilenler, bu tutuma çok üzülmuşlerdi. Bkz: Fahrettin Kırzioğlu, Kâzım Karabekir, Ankara 1991, s. 167-168.

tarafından yapılıyordu. Giyim-kuşam ve iâşe konusunda herhangi bir sıkıntı görülüyordu. Kadın ve erkeklerden oluşan Amerikalı öğretmen, doktor ve bakıcılar mükemmel şekilde donatılmış eski kışlalarda çocuklar için çalışıyorlardı. Parasal anlamda herhangi bir sıkıntı olmamasına rağmen yönetmeliklerini bahane göstererek Türk çocuklarının bakımlarını yapmayı ise reddediyorlardı. Karabekir, Amerikalıların nasıl çalıştıklarını daha iyi anlayabilmek adına ana mekteplerinden başlayarak en ince ayrıntılarına kadar gerekli tetkikleri yapmış; bu konuda pedagogların yardımlarını almayı da ihmal etmemişti. Amerikalıların çocukları hayat mücadelesine henüz ana mekteplerinde hazırladıklarını ve özgür ruhlu çocuklar yetiştirdikleri sonucuna varmıştı. Türk eğitim sisteminde, ana mekteplerindeki çocukların temiz ve süslü olmaları için gayret gösterilirken Amerikan sisteminde dört yaşındaki çocuklar önlüklerle çeşitli masalarda işçi gibi eğitim görüyorlardı. Amerikan sistemi çocuklara hayata mahkûm olmayı değil hâkim olmayı öğretiyordu. Kazım Karabekir, Amerikan misyoner heyetleri tarafından uygulanan sistemi rol model olarak kabul ettikten sonra, Sarıkamış'ta açacağı okulların fikri altyapısını tamamlamıştır (Karabekir, 2010, s. 1146).

Karabekir'in eğitim felsefesinin temelinde, ekonomik gelişmeyi ve üretimi artırmak görüşü yatmaktadır. Amerikan eğitim sisteminin, eğitimi genel olarak üretime ve pratiğe bağlı olarak ele alan yaklaşımı Karabekir'in eğitim anlayışının oluşmasında etkili olmuştur. Ayrıca ortaöğretimin işadamları yetiştirmesine vurgu yapan ünlü eğitim bilimci Paul Monroe'nin görüşlerinden de etkilenmiştir. Ona göre insanları üreticiliğe ve yaratıcılığa değil, memurluğa muhtaç eden eğitim sistemi kötüdür (Çiftçi, 2009, s. 1181).

Kazım Karabekir'in Eğitimci Yönü ve Bazı Faaliyetleri

Kazım Karabekir yoksul ve kimsesizleri koruyup gözetmeyi ailesinden görmüştü. Kendisi ailesinin bu konudaki tutumunu ve üzerinde bıraktığı tesiri şu şekilde ifade etmektedir:

Yoksullara yardım zevki bende pek küçük yaşlarımdan yer etmiştir. Memleketimizin birçok yerlerini beraber dolaştığım ve küçük yaşında kaybettiğim babamdan da sonra anamdan da yoksul çocuklara yardımı ve hele bayram günlerinde onlara çamaşır, elbise, harçlık vererek sevindirmek âdetini görmüş ve o vicdan hazzını bir düziye tatmıştım. Ailemizin himayesinde birçok kimsesiz çocuklar yetiştirilmiştir (Karabekir, 1995, s. 9).

Anadolu topraklarında himaye altına aldığı çocukları da “Çocuk Davamız” adıyla adlandırmaktaydı. Karabekir “Çocuk Davamız” ı şöyle tanımlamaktaydı:

Yoksul ve bakımsız çocukları devlet himayesine alarak memleketin diğer çocukları gibi başarılı ve hayat mücadelesine kudretli kılacak maddi ve fikri bir talim ve terbiye ile donatmak; benim öteden beri güttüğüm bir davadır. Ben buna “Çocuk Davamız” diyorum (Karabekir, 2000, s. 7).

Kazım Karabekir, kendi çocuklarını büyütürken de çok ihtimam göstermiştir. Hikmet Münir, Karabekir’den çocuklarıyla ilgili bahsederken şu anısını anlatmıştır:

O günlerde Ankara’ya göç etme telaşı olduğundan, çocuklarının odasını toplamış, denkler haline getirmişti. Onlar için ne gibi tertibat aldığını pek görememiştım. Fakat bir defter göstermişti, hiç unutmam: o zamanlar pek ufak olan “Hayat” ve “Emel” isimli ikiz kızlarının doğduğu günden itibaren bütün hususiyetlerini kaydetmişti. Bu defteri, çok kişilerin merak ettiğini, hatta çocuk yetiştirmeye faydalı olur diye bastırmasını bile isteyenler bulunduğunu söylemiştir.

Bu hatıradan da yola çıkarak siyasi ve askeri işlerinin yoğunluğuna ve zorluklarına rağmen baba rolünü de hiçbir zaman göz ardı etmediğini, çocuk eğitiminde döneminin çok ilerisinde düşündüğünü söyleyebiliriz (Kandemir, 1948, s. 59-60).

Kazım Karabekir, 1919’da XV. Kolordu Komutanı olarak atandığı Erzurum’a ulaşır ulaşmaz ilk iş olarak kimsesiz kalmış yetim çocukları himayesi altına almış; öncelikle Bayburt sonra Erzurum’daki darüleytamlardaki parasızlıktan bakılamayan çocukları Kolordu Sanayii takımları kadrosuna dâhil etmiştir. Kolordu’da bulunan mevcut ustalar; iş muallimi, zabitler de terbiye ve okuma muallimi olarak görev yapmaya başlayarak ilk etapta 600 çocuğun koruma altına alınması sağlanmıştır. Kolordunun imkânlarını kullanarak yetimler için Sanayi Mektebi, Leyli Eytam İbtidâi Mektebi, İş Ocağı, Sıhhiye Mektebi, Sarıkamış Askeri İdadisi ve Sarıkamış Ana Mektebi gibi eğitim kurumlarını açmıştır (Küçük, 2002, s. 150). Karabekir bu okullarda yetişen çocukların bir kısmını Kolordu’da bırakıyor, diğerlerinin de dışarıda iş bulmasına yardım ediyordu. Zeki olanlarını ise özel eğitime tâbi tutarak, askeri okullara gönderiyordu (Türkten, 2006, s. 202-203).

Bütün alanlarda olduğu gibi yeniden inşa edilecek olan idari, siyasi ve askeri yapılanmaların yanında; eğitim, tiyatro ve basın onun sayesinde büyük adımlarla gelişecek ve yedi yıl önce bölgede canlarını veren kahramanların ruhları, okula başlayan yetim çocuklarla hayat bulacaktı. Artık silahlı savaş bitmiş siyasi, kültürel ve ekonomik savaş başlamıştı. Bu nedenle Erzurum’dan sonra Sarıkamış’taki gelişmeler de çok önemliydi. Savaştan sonra bakıma muhtaç olan Türk çocukları yetimhanelerde toplanarak okullar açılmış, tiyatro grupları oluşturulmuş ve gazete çıkarılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı esnasında Türk ordusu tarafından icra edilen Sarıkamış Harekâtında binlerce şehit verilmiştir. Harekâtın başarısız olması sonucu bölgede tam bir Rus hâkimiyeti

kurulmuş, Türk ordusunun Erzincan'a kadar olan geri çekilmesi başlamıştı. Bölge halkına Ruslar ve hemen akabinde Ermeniler tarafından yapılan mezalimler neticesinde binlerce çocuk yetim ve öksüz kalmıştı. Bu sırada Azerbaycan Türkleri yardım elini uzatmış ve "Kardaş Kömeği" denilen yardımları bölge halkına ulaştırmıştı (Aslan, 2000, s. 75).

Savaş sonrası yetim ve öksüz kalan çocuklar giyecek bir hırkaya, yiyecek bir lokmaya muhtaç durumdaydılar. Milli Mücadele ile yeniden Türk topraklarına katılan bölgede durum içler acısı vaziyetteydi. Kazım Karabekir Paşa savaş sonunda yetim ve öksüz kalan çocukları toplayıp, onları açlık ve sefaletten kurtarmak için büyük bir mesai harcamaya başladı. Öncelikli olarak kız çocukları, köyden hali vakti yerinde kimselere veya çocuğu olmayan ailelere, Kolordu'da kayıtlı olmak ve Köy Muhtarlığı Defteri'ne de yazılmak suretiyle Türk geleneğine göre "evlatlık" olarak verilmiştir. Evlatlık olarak verilen bu çocuklar yeni ana ve babasının "iç gömleğinden geçirilmek" suretiyle muhtar, imam ve köyün ileri gelenleri eliyle teslim edilmekteydi. Bunlara yılda iki defa Kolordu adına kontrole gelen memurlar, durumlarını bir "köy muhtarlığı mazbatası" ile üstlerine bildirmişlerdir (Kırzioğlu, 1991, s. 157).

Yoğun faaliyetler sonucunda doğudan toplanan 2000'den fazla kız çocuğu, evlatlık verilmiş, 1000 kadarı da 1926'ya kadar, Kars, Erzincan ve Erzurum kız ilkokulu ve ortaokulunda okutulmuştur. Bunlardan evlenme çağında olanlar evlenince, çeyiz giderleri de toplanan yardımlardan sağlanmıştı. Erkek çocukları ise akrabası, komşuları ve tanıyanları yoksa arkadaşlarının tanıklığı ve "sünnetli" oluşlarına göre seçilmişlerdir. Türk erkek yetim ve öksüzlerinin 1922 sonlarında 4000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kazım Karabekir Paşa, yetim, öksüz ve bakıma muhtaç çocukları rastgele değil de ciddi bir inceleme ve mesai sonucunda eğitim kurumlarına almıştır (Köstüklü, 2004, s. 27-34).

Çocukları Himaye Cemiyeti

Bölge düşman işgalinden kurtarıldıktan sonra çok yönlü kalkınmanın sağlanması için birtakım adımlar atılıyordu. Sarıkamış'ta Kazım Karabekir Paşa'nın gayretleriyle çıkarılan Varlık gazetesi⁴ bu faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu dönemde öksüz ve yetim çocukların eğitimi için Sarıkamış'ta Çocukları Himaye Cemiyeti'nin kurulduğunu

⁴ Kars 30 Ekim 1920'de anavatana katıldıktan sonra Kazım Karabekir Paşa öncülüğünde başlayan basın-yayın faaliyetleri uzun süre devam etti. Ruslardan ele geçirilen matbaa makinesi ve takımları kolordu merkezi olan Sarıkamış'a yerleştirilerek "Varlık Evi" adında yeni bir matbaa kuruldu. Bu matbaa 25 Ağustos 1921'den itibaren haftada iki kez yayınlanan "Varlık" adıyla bir gazete çıkarmaya başladı. Matbaa ve gazetede, Kazım Karabekir Paşa tarafından yetiştirilen yetim ve kimsesiz çocuklar çalışıyordu. "Varlık Birlikte Yaşar" başlığı altında "Milletin Uyanmasına Çalışır, Siyasi, İctimai, İlmî, Ahlakî, Edebi Gazetedir" şeklinde bir açıklamada bulunuyordu. Sekiz yıl boyunca Sarıkamış'ta yayın hayatına devam eden gazete IX. Kolordu ile birlikte 1929'da Erzurum'a nakledildi. Bkz: Nebahat Arslan, Süleyman Tekir, *Kars Basın Tarihi (1921-1980)*, Kars 2013, s.88-90.

görmekteyiz (Karabekir, 2009, s. 760). 10 Teşrin-i Sani 1921 tarihli Varlık Gazetesi'nde Çocukları Himaye Cemiyeti'nin kurulacağı şu şekilde bildiriliyordu:

Çocukları Himaye Cemiyeti'nin merkezi Sarıkamış'tır. Tesis merasimi Peygamberimizin doğduğu 12 Rebiü'levvel gecesinin ertesi gününe tesadüf eden 12 Teşrin-i sani Cumartesi günü yapılacak ve bugünün pek mübarek olan yeni hatıralarının manevi kıymetiyle de şereflenmiş olacaktır. Her yıl tekrar edecek olan bu musaad gününde aynı zamanda kitap bayramı yapılacak bu bayramda cemiyet azaları rozetler takarak hususi tezahürlerle günü teyit edeceklerdir. Bugünden evvel gelen hafta çocuklar haftası olacaktır. Bu hafta içinde cemiyetin mensupları ve hariçten arzu edenler tarafından çocuklarımıza kitap hediye edilecek, fakir ve kimsesiz çocuklara iane toplanacaktır. Bu muazzez konuyla bu sevimli hafta içinde mektepler, kütüphane, müze gibi erkân müesseseleri ve ezanın ikametgâhları donatılacak ve cemiyet azaları tarafından lüzum görülen tertibat yapılacaktır (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:15).

8 Aralık 1921 tarihli Varlık Gazetesi'nde Sarıkamış'ta kurulan Çocukları Himaye Cemiyeti'nin kuruluşu hakkında şu bilgiler verilmektedir:

Sarıkamış birkaç haftadan beri memleketin kurtuluşuna doğru ehemmiyetli hareketlerin başlangıç yeri olmuştur. Bu hareketlerden biri "Çocukları Himaye Cemiyeti" nin kuruluşu, ikincisi de "anasınıfları" nın açılmasıdır. Kazım Karabekir Paşa bu iki kurumun oluşmasında öncülük etmiş ordu kumandanlığı, diplomatlık alanlarındaki başarılarını şimdi de Sarıkamış'ta açmış olduğu okullarla devam ettirmiştir (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:14).

Gazetenin kasım ayı başında verdiği haberlere göre cemiyetin uzun ve zorlu bir mücadeleden sonra kurulduğu anlaşılmaktadır. Cemiyetin açılış merasimi, 12 Kasım 1921'de Sarıkamış Askeri İdadi Mektebinde gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda cemiyetin kurulduğu gün kitap bayramı olarak kutlanırken takip eden yıllarda 12 Kasım'ın kitap bayramı olarak kutlanması kararlaştırılmıştır. Açılış merasiminde bir bayram havası ile her taraf süslenirken; memurlar, asker, halk ve talebeler bu açılışa katılmıştır. Bu merasimde mevlid-i şerif okunmuş, Tabur İmamı Ali Rıza Efendi Türkçe dua etmiş ve Kazım Karabekir Paşa bir nutukla cemiyeti açmıştır. Karabekir konuşmasında bu tarz müesseselerde yetişen çocukların ülkenin geleceğine yön vereceğini vurgulamıştır. Cemiyetin nizamnamesinden anlaşıldığı üzere amacı; çocukların muharebeler ve her türlü felaketlerle sefaletle maruz kalmalarından dolayı, onları sefaletten kurtararak eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılamak ve ülkeye faydalı ve kıymetli yetişmelerini sağlamak olarak açıklanmıştır (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:11).

Karabekir cemiyetlerle ilgili yaptığı konuşmada, en zengin milletlerin bile çocukları korumadaki faaliyetlerinin yeterli olmadığı bunun kurulacak dernek ve cemiyetlerin çatısı altında yapılabilmesinin daha fazla yarar sağlayacağını altını çiziyordu. Bu görüşünü de Erzurum ve Sarıkamış'ta devlet yardımıyla sadece 2000 çocuğun koruma altına

alınabildiğiyle destekliyordu. Sadece Erzurum ve Sarıkamış'ta değil vatan toprağının diğer noktalarında da himaye cemiyetlerinin kurulmasının zaruretini belirtiyordu. Ayrıca bu çocukları sadece korumaya almakla yetinilmeyip çağın gerektirdiği eğitimi vermenin gerekliliğini de vurguluyordu (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:16).

Cemiyetin azası ikiye ayrılmaktadır. Birinci azası asli, ikinci azası ise mümtazdır. Asli azalar cemiyet merkezindedirler. Mümtaz azalar ise asli azaların emirleri altındadırlar. Azaların görev süreleri bir yıldır. Bir yılın sonunda genel merkez, azaları gizli oy ile tekrar seçmektedir. Bu azalar milli ve resmi günlerde beyaz ve yeşil renkli özel rozetlerle cemiyeti temsil etmektedirler. Cemiyet azaları özellikle çocuklar haftasında fakir ve kimsesiz çocuklar yararına sinema, müsamere ve konferans düzenlerlerdi. Bu tür organizasyonlar cemiyetin kendi bütçesinden karşılandığı gibi bazen de yardım toplanarak düzenlenmekteydi (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:16).

Ana Mektepleri

Çocukları Himaye Cemiyeti'nden sonra açılan önemli kuruluşlardan biri de ana mektepleridir. Bu kuruluşa önyak olan yine Kazım Karabekir Paşa'dır. Karabekir sadece kendisi Sarıkamış'ta üç dört tane okul yaptırmış; bu müesseselerde de günün şartlarında binden fazla yetim Türk çocuğu eğitim görmüştür. Bu da ülkenin istikbali için büyük bir adım olarak nitelendirilebilir (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:14).

Kazım Karabekir Paşa, "*Sarıkamış Ana Mektebi*" ni 28 Kasım 1921'de törenle açmış; (Bulut, 2006, s. 363) ilk dersi de kendisi vermiştir (Karabekir, 2009, 762). Ana mektebi 100 kişilik kontenjanı olduğu halde 70 çocuk ile öğrenimine başlamıştır. Kazım Karabekir Paşa, çocuğa okul hayatını sevdirmenin, onu ilkokula hazırlamanın, anaokulunun başta gelen amaçlarından olduğunu belirterek şöyle demiştir (Köstüklü, 2004, s. 38);

Çocuklar yedi sekiz yaşından itibaren birdenbire tahsile başlatılarak zor bir hayatın içine sokulmamak için, çocukları beş altı yaşlarından sonra iki senelik hayatları esnasında sevimli bir insan oyuncuğu şekline sokmak lazımdır. Anaokullarında iyi bir tahsil ve terbiye verilirse çocuklar ilköğretim hayatına çok iyi bir şekilde hazırlanmış olurlar (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:14).

Anaokulu, her ne kadar çocuğu okul hayatına hazırlıyor ise de Karabekir'e göre, bu devrede çocuğa, ileride sağlığını, zihni ve ruhi gelişimini olumlu yönde etkileyebilecek bazı melekeleri kazandırmak da aynı müessesenin görevleri arasında olmalıdır. Bunlara göre anaokulunun amacı iki yönlü olmaktadır. 1- ilkokula hazırlamak, 2- hayata hazırlamak (Köstüklü, 2004, s. 39-40).

Ana sınıfının açılma merasiminin en ruhlu ve dikkate değer olan kısmı Kazım Karabekir Paşa'nın nutku olmuştur. Paşa nutkunu kendine has olan açık diliyle, adeta ana çocuklarının dikkatini harekete geçiren bir sadelik içinde vermiştir. Paşa çocukluğunda başından geçen bir olayın etkisiyle eğitimde eski usule karşı yeni usul getirmeye çalışmıştır (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:14).

Ana sınıflarının açılma merasiminde dikkate şayan bir safha da Paşa'nın çocuklara öğretmenlik yapması olmuştur. Çocukları çok yönlü yetiştirmek için çeşitli eğitim programlarının uygulandığı yedi ayrı masa tanzim edilmiştir. 1- Kâğıt işleri masası, 2- İğne-iplik masası, 3- Fikri terbiye, 4- Çamur-kum ve boya masası, 5- Temizlik masası, 6- Güzel yaşayış masası, 7- Ağaç ve mukavva masası her masada çocuklara işler pratik olarak yaptırılmaktaydı (Karabekir, 2010, s. 1149). Bu tür çalışmalarla çocuklara el becerisi kazandırılmak istenmiştir. Ana mektebinin bu tür faaliyetlerine baktığımızda, ana sınıfında modern eğitim araç ve gereçlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Okulun ilk açılış gününde Kazım Karabekir Paşa, çamur işleri masasından başlayarak bütün iş masalarını dolaşmış ve etrafındaki çocuklara yarım saat kadar eşlik etmiştir. Paşa bir masada kendi eliyle çamurdan cisimler yapıyor ve çocuklara yaptırıyor, diğerinde ise çocuklarla beraber tahta parçalarını yontuyor, kâğıt kesiyor, iğneye iplik geçiriyordu (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:14). Kazım Karabekir Paşa'yı güler yüzüyle çocuklara söz söylerken, onları takdir ve teşvik ederken görenler, ruhunun ne derin bir baba şefkati, ne halis bir mürebbi zevkiyle titrediğini anlamışlardı. Küçük bir kasaba bu büyük adamla çok şey kazanmıştı (Varlık Gazetesi, 1921, Sayı:14).

Ne yazık ki Türkiye'nin ilk anaokullarından ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin Cumhuriyet öncesi ilk anaokullarından biri olan "Sarıkamış Ana Mektebi" Kazım Karabekir Paşa'nın Sarıkamış'tan ayrılmasından sonra dönemine özgü bazı bilinmeyen sebeplerden dolayı kapatılmıştır. Bölgenin her noktasına haber gönderilerek çocukların yakınlarının bulunması istenmiş çocukların yakını olan bazı kişiler tanıyabildiklerini yanlarına alarak evlerine dönmüşler, kimsesi olmayan çocukların da Türkiye'nin diğer illerine gönderilerek kimsesiz yurtlarında barınmaları, eğitim öğretime devam etmeleri sağlanmıştır. Sarıkamış ve çevresi için bu okulun ve Kazım Karabekir Paşa'nın açmış olduğu diğer okulların kapatılması büyük kayıp olmuştur (Bulut, 2006, s. 363-364).

Diğer Eğitim Faaliyetleri

Kazım Karabekir Paşa'nın liderliğinde Sarıkamış'ta çıkarılan "Varlık Gazetesi" ve akabindeki gelişmeler göstermektedir ki; Kazım Karabekir'in eğitim hamleleri, eğitim faaliyetlerine

başladığı 1919 yılından ölümü olan 1948 yılına kadar devam etmiştir. Bu süreçte Sarıkamış önemli bir yer tutmaktadır; çünkü hem başlangıç, hem de Sarıkamış'ın iki savaş sonrası durumunun değişmesi ve gelişmesi anlamında önemlidir. Kazım Karabekir Paşa'nın İstiklal Harbimiz, Çocuk Davamız, Öğütlerim, Şarkılı İbret adlı eserlerinde ve çeşitli beyanat ve konuşmalarında, Karabekir'in öğrencilerinin hatıralarında eğitimdeki gelişmeler yakından takip edilebilir.

Sarıkamış'taki eğitim faaliyetleri yukarıda bahsedilenlerle sınırlı kalmamış; 1920 yılının Mayıs ayında Sıhhiye mektebi kurulmuştur. Sarıkamış hastanesinde öğretim yapan sıhhiye mektebi ilk mezunlarını Mayıs 1921'de vermiş ve buradan mezun olanlar “*Küçük Sıhhiye Memuru*” unvanını alarak mezun olmuşlardır. Yaklaşık üç yıllık bir öğretimden sonra bu okul maalesef kapanmıştır (Köstüklü, 2004, s. 148).

Sarıkamış Askeri İdadisi ve Leyli Eytam İptidai Mektebi⁵ belli bir eğitim düzeyine ulaşmış ve beş sınıflı bir hale gelmiştir. Bu gelişmelerden sonra okul askeri ortaokul haline çevrilmiştir. İptidai Mektebi'nin 19 Aralık 1920'den itibaren Erzurum'dan Kars'a alınmaya başlanması ve naklin tamamlanmasından sonra bu ilkokul Askeri İdadi 'ye çevrilmiştir. Askeri İdadi Kars'ta kurulduktan sonra yaklaşık yedi ay öğretimini burada sürdürmüş daha sonra, 24 Haziran 1921'de Sarıkamış'a alınmıştır. Mayıs 1922'de okulun henüz ilk sınıflarının mevcut olduğu, Kasım 1922 tarihinde ise altısı İptidai, üçü İdadi olmak üzere, dokuz sınıflı bir eğitim kurumu haline geldiği bilinmektedir (Köstüklü, 2004, s. 148-149).

Bu okulda hangi derslerin okutulduğu hakkında yeterli bilgi olmamakla beraber okulda eğitim gören Em. Org. Zeki İlter'in ifadesine göre; Tarih, Coğrafya, Hesap, Cebir, Hendese, Hayvanat, Resim, Din Dersi, Musiki, Güzel Yazı ve Beden Terbiyesi dersleri okutulmuş; Arapça ve Farsça öğretimine yer verilmeyen bir ders programı takip edilmiştir.

Karabekir'in kurduğu diğer okullarda olduğu gibi yine bu okulda da sosyal faaliyetlerden olmak üzere tiyatro çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Ayrıca tiyatro faaliyetleri için yine aynı okulda özel bir salonun mevcut olduğu bilinmektedir. Karabekir eğitim faaliyetleri içerisinde müziği de ihmal etmemiş; okulun öğrencilerinden oluşturulan bir bando mızıka takımı, keman, flüt ve piyanodan oluşan bir orkestrası bulunmaktaydı (Köstüklü, 2004, s. 150-151). Bu okulların spor kulüpleri, temsil kolları, çocuklar ordusu vardı. O zaman ki Erzurum coğrafyası daha önce alışık olmadığı bir durumla karşılaşmıştı; çünkü buradaki çocuklar başları açık ve kısa pantolonlarla gezer ve temsiller verirlerdi. Karabekir, yoğun iş temposu içerisinde bile bu çocuklarla ilgilenir marşlar yapıp güftesini bestesini de bizzat kendisi

⁵ Yeni köylerde bulunacak iptidai mektebinde çocuklar için köylüye lazım ve faydalı olacak şeylerin de birlikte tahsili köylüye iktisadi hayatlarında pek büyük menfaat ve inkişaf temin etmiştir. Mesela iptidai sınıftaki bir çocuk aynı zamanda sütün peynir ve yoğurt yapılmasında da bilgi ve beceri sahibi olmuştur. *Varlık*, 8 Aralık 1921, Sayı: 14.

hazırlardı. Hatta kemanını eline alarak bu çocuklara hocalık ederdi. Askeri İdadi öğrencileri için piyes yazıp bunu Erzurum’da halka göstermiştir (Karabekir, 1948, s. 173).

Kazım Karabekir Paşa, Şarkılı İbret, Türk Yılmaz, Küçük Süvari ve Sanayi Oyunları gibi (Karabekir, 2010, s. 1229) musikili oyunlar da yapmıştır. Bu oyunlardan kastı çocukların ruh, beden ve dimağlarını bir arada terbiye etmek ve milli mücadele yıllarındaki ruh ve heyecanı yansıtmaktır. Gerçekte bütün bu faaliyetlerin milli mücadele gibi azim ve iradeye, milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyulan yıllarda meydana gelmiş olduğunu düşünürsek Sarıkamış’ta Kazım Karabekir’in bu çalışmalarına ayrı bir anlam vermemiz gerekecektir.⁶ Aynı zamanda bu faaliyetler en zor şartlarda bile olsa Türk Milleti’nin eğitime ne kadar ehemmiyet verdiğinin, kalemi üstün tuttuğunun bir örneğidir. Doğunun kurtuluşu ve sınırların çizilmesinden sonra Kazım Karabekir Paşa tüm gayretini yetim çocukların terbiye ve tahsilleri için sarf etmiştir. Kendi deyimiyle ülkesi için yaptığı askerlik hizmeti sonucunda başarı kazanmış ve bunun tadını çıkarıyordu. Sarıkamış hayalindeki çocuk kasabasını kurması için adeta biçilmiş kaftan mahiyetindeydi. Yeşilçam ormanları, güzel şoseler, binalar, Kars’a ve Erzurum’a şimendifer hattı ile bağlı olması Sarıkamış’a ayrı bir değer katıyordu. Karabekir Paşa burada yapmak istedikleriyle ilgili yeni projeler de hazırlamış; eğitim hakkında getirttiği yabancı kaynakları detaylı bir şekilde incelemiştir. Ayrıca mektepler için Sinema makinası ile ilmi, sınai ve coğrafi filmler getirtip Sarıkamış’ta elektrik aydınlatması yaptırmıştır. Halktan arzu edenlere doğu dilleri, sinema, elektrik ve fotoğraf kursları açılmış; kadınlar için çocuk ve kadın hastalıkları, ebelik ve doğum hakkında kurs ve konferanslar verilmeye başlanmıştır (Karabekir, 2010, s. 1154).

Halk Eğitime Dair Bazı Görüşleri

TBMM’de 1925 yılı bütçe görüşmelerinin Maarif Vekâletiyle ilgili olan kısmı görüşülürken söz alan Kazım Karabekir, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e eğitim ve sorunları hakkında uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşma Karabekir’in eğitime bakış açısını ortaya koyması açısından dikkate değerdir (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:14, 1925, s.292).

Kazım Karabekir’e göre eğitim halkın olgunlaşması demektir; olgunlaşma ise halk terbiyesi ve mektep terbiyesi olarak iki başlık altında ele alınmalıydı. Batı’daki ilmi gelişmelerin eğitim hayatına yansımaları sonucu ortaya çıkan gelişmişlik düzeyi Osmanlı’da tam tersi istikamette seyir göstermiştir. Batı ilerlerken, Osmanlı yerinde saymıştır. Tanzimat devrinde ileri uluslar

⁶ Eğitime dair yaptıklarını basından duyan Batı Cephesi Kumandanı İsmet (İnönü) Paşa, 7 Mayıs 1922’de Kazım Karabekir Paşa’ya yazdığı mektupta; “Kardeşim, senin Okulların ve senin Şehid Çocukları’nın menkıbelerini işiterek, öğünüyor ve gurur duyuyorum. Fotoğrafları, işittiklerimden daha iyi ve daha olağanüstü işler yaptığını gösteriyor. İçimizde, sende daha olumlu ve daha payidar ve ebedi iş yaparımız var mıdır? Gürbüz, akıllı ve tahsilli çocuklar, geleceğimiz için güçlü bir dayanak olacaktır...” 7 Mayıs 1338 (1922). Bkz: Kırzioğlu, Kâzım Karabekir, s. 169.; İnsan ve Asker-Kazım Karabekir, İstanbul 2009, s. 74.

gelişmiş eğitim sistemleri kurarak çocuklarını iktisadi ve içtimai hayata bu şekilde hazırlamışlardır. Bu dönemin eğitiminin temelinde milliyetçilik esasları bulunuyordu. Kendi vatan topraklarına ve mallarına aşırı derecede bağlı olarak yetiştirilen çocuklar dışarıya karşı ise nefret besliyorlardı. Alman, İngiliz ve Fransız eğitim camiaları 20. yüzyıla çekirdekten itibaren geliştirdikleri eğitim sistemleri ile girerken Osmanlı ilerlemek şöyle dursun yerinde sayıyordu. Bu dönemde Avrupa eğitim sisteminde milliyetçilik ön plana çıkarken, Türkler birbirlerine sarılacakları yerde kendi içlerinde nifak tohumları ekiyordu (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:14, 1925, s. 292-293).

Meşrutiyet devrine gelindiği zaman olayın vahameti bir nebze de olsun anlaşılıyordu lakin yeni bir siyasi yapılanmanın oluşması ve siyasilerin sık sık değişmesi kesin ve etkili bir sonuç alınmasına müsaade etmemiştir.

Cumhuriyet döneminde halk çoğu yerde isli lambalar, boğucu ocak dumanları içinde yaşıyorlar, yerde yatıp yerde yemek yiyorlardı. Ölümcül olabilecek birçok mikroptan bihaber durumda olan insanlar şehirlerin içinden akan derelerde çamaşır yıkayıp aynı sudan hayvanlarda insanlar da içiyorlardı. Sıhhi eğitim eksikliği halkın her alanda olumsuz etkilenmesine neden oluyordu. Belediyelerin bu anlamda sıhhi çamaşırhaneler kurması, mahallelerde ocaklar yapması bunların önüne bir nebze de olsun geçebilecekti. Yemekler pişirildiği kaplarda yeniliyordu. Halkın arasındaki “İslam’ın artığı İslam’a helaldir.”, “Akarsu pis tutmaz”, “Mikrop benim kadar oluncaya kadar ben dağ kadar olurum”, “Bit yigitte bulunur” gibi sözler eğitim seviyesini ve insanların düşünce yapısını da ortaya koyması açısından üzerinde düşünülmesi gereken konulardır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:14, 1925, s. 293-294).

Ekonomik bakımdan gelişmenin de önemine değinerek konuşmasına devam eden Karabekir, önceden memleketlerin istilalarının silahlı ordularla olduğu, günümüzde ise ekonomik bir hal aldığından bahsederek iktisadi hayat içerisinde uzun askerlik sürelerinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Bu yüzden çocuk teşkilatları çok önemliydi. Bu teşkilatların önemi Birinci Dünya Savaşından önce anlaşılımış olup, her ülke benzer teşkilatlar kurmuştur. Küçük yaşlardan itibaren beden terbiyesi alan çocuklar askerlikte hiç zorlanmıyorlardı; Almanya, İtalya, İngiltere, Amerika ve Rusya çocuk teşkilatları kurarak küçük yaşta çocukları bu şekilde eğitiyorlardı.

İktisadi anlamda bireylerin eğitilmesinin şart olduğunu önceleyen Karabekir, yerli malının özendirilmesinin iktisadi kalkınmayı da beraberinde getireceğini düşünmüş; yerli malları pahalı olsa bile bireylerin bunlara yönlendirilmesinin şart olduğunu vurgulamıştır. Halkın en

büyük düşmanı siyasi düşmandır; lakin bunların yanında sıhhi ve iktisadi düşman da vardır; bu konuları halk eğitimlerinde işlemek gerekmektedir şeklinde düşüncelerini sıralamıştır.

Günümüzde bile hala istikrar gösteremeyen eğitim programları ile ilgili o dönem için fikirlerini söyleyen Karabekir, Türkiye’de eğitim programları oluşturulurken en az 10 yıllık süreyi kapsayacak şekilde yapılması gerektiğini ileri sürerek eğitimde devamlılığın ancak bu şekilde sağlanabileceğini ifade etmiştir. Çünkü kısa vadede yapılan programlar siyasi hayattan çabuk etkilenebilir ve her yeni siyasi ile yeniden şekillendirilmek istenebilirdi (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:14, 1925, s. 295-296).

Türk çocuklarının yeteneğinden şüphe etmeyen Kazım Karabekir bu konuyla alakalı olarak;

Türk çocuğunun kabiliyeti en ileri ulusların çocuklarının kabiliyetlerinden daha ileri seviyededir. Yabancı uzmanlarda bu konuda fikir birliği içindedir. Türk çocuğu iyi bir program dâhilinde aldığı eğitim sonucu hayata hızlı atılabilir. Daha önce uygulaması yapılmamış programlardan uzak durulmalı, uygulayıcılar ise sık sık değiştirilmelidir.

Şeklinde düşüncelerini belirtmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:14, 1925, s. 295-296). Erzurum’da İngiliz memuru olan Miralay Rawlinson’un Türk çocuklarını takdir edici sözleri bu duruma örnek olarak verilebilir. İngiliz Miralay, çocuklarla ilgili şahit olduğu bir takım durumları rapor ile İngiliz hükümetine bildirmiştir. Raporunda;

İsti’dadsız ve kabiliyetsiz zannettiğiniz Türklerin en vahşi tanınan şark mntikasındaki çocuklarının nasıl terbiye edildiklerini ve ne kabiliyet gösterdiklerini izahda izhar-ı acz ederim. Bir mütehassis gönderiniz, belki istifade edeceği şeyler vardır (Peyami Safa, 1922, s. 10-11).

Karabekir bu raporla alakalı olarak; bu başarının şerefının sahibinin kendisinin değil Türk çocuğunun fitratına ait olduğunu söylemiş ve çok meşgul olmak şartıyla kim uğraşırsa uğraşsın, Türk çocuğunun bu neticeye varacağından emin olunabilir demiştir (Peyami Safa, 1922, s. 11).

Kızların eğitimleriyle ilgili olarak; mekteplerde mutfak eğitimlerinin verilmesinin şart olduğunu ayrıca dikiş, örgü ve peynir makinelerinin kullanılmasının da öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Karabekir’e göre, bir kızın medeni bir mutfağın terbiye ve görgüsünü bu okullarda öğrenmesi şarttı. Bunlara ilaveten kız sanayii ve mekteplerinde dokumacılık da öğretilmeliydi (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:14, 1925, s. 299).

Kazım Karabekir’in kızların eğitimine dair görüşlerini daha geniş şekliyle şu şekilde belirtebiliriz;

(...) ...Behemehâl kızların yemek pişirmesi ve sebzelerin gerek gıda havaları ve gerek kimyasal özellikleri bir konferans tarzında öğrenmesi bugün artık her yerde usul olmuş bir şeydir.

Mekteplerde makinalar, dikiş makinaları, örgü makinaları, hatta kıra yakın mekteplerde yağ, peynir makinalarını öğretmek lazımdır. Ev ihtiyacına ait makine hayatı behemehâl mekteplerde kendini göstermelidir. Bir kız medeni bir mutfağın halini, şeklini ve onun idaresini de ancak bizde mektepte öğrenecektir. Bütün ileri âlemde mutfağa bakınız, orası bir eczahane zannedersiniz, o kadar bir intizam vardır. Hâlbuki bizde, bilhassa mekteplerden yetişen kızlarımızın hâkim olduğu mutfaklar çok kötü bir vaziyettedir. Sonra dokumacılık behemehâl kız mekteplerinde ve kız sanayi mekteplerinde yer tutmalıdır (Karabekir, 2001, s. 351).

Bugün el tezgâhları bile gelişmiştir. Bir insanın hayatını çıkarabilecek vaziyete konmuş tezgâhlar mevcuttur. Bunlar mekteplerde yer etmelidir. Bugün Ankara tiftiğinden ne güzel işler yapılır bir halde idi. Hâlbuki halkada bugün olmadığı gibi mekteplerde de ustalar getirilerek bu(nun) daha ziyade geliştirilmemesi neticesi, geçen sene yapılmış olan el işlerini bu sene burada dahi bulmak mümkün değildir.(...) Hanımlarımızın tahsilinde onlar yalnız dimâğen iş görüyorlar ve dimâğen okuduklarını hakiki hayat sahnesine atıldıkları zamanda uygulama yeri bulamadıklarından dolayı beceriksizliğin tam bir numunesi oluveriyorlar (Karabekir, 2001, s. 351).

Kazım Karabekir kızların eğitime dair düşüncelerinden ve bir takım olumsuzluklardan bahsettikten sonra beden eğitimi derslerinin de okullarda tam olarak verilemediğinden yakınmaktadır. Beden eğitiminin vücudun gıdası gibi görülmesi gerektiğine inandığından bu derse büyük ehemmiyet verilmesi gerektiğini savunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:14, 1925, s. 299).

Karabekir konuşmasına John Dewey'in şu sözleri ile devam etmiştir; evvelce herkes zannederdi ki dünya duruyor da güneş bunun etrafında dönüyor. Çocuk terbiyesinde de mektep sanki dünyadır ve çocuklar onun etrafında dönmeye mecburdur. Hâlbuki bugün dönenin dünya olduğu anlaşılmıştır. Çocuk terbiyesinde de şu anlaşılmıştır ki çocuğun etrafında her şey her vasıta dönecektir. Esas olanın çocuk olduğu kabul edilmelidir TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:14, 1925, s. 299).

Yükseköğretim ile ilgili fikirler de sunan Karabekir'e göre en büyük üniversiteler Anadolu'nun göbeğine kurulmalıydı. Bu görüşünü de İstanbul gibi büyük şehirlerin boğaz yoluyla istilaya her daim açık olduğunu, Anadolu'nun iç bölgelerinin işgalinin daha zor olduğunu anlatarak savunmuştur. Anadolu ve Trakya'nın fakir çocukları için yeni tipte Anadolu üniversiteleri kurulmalıydı. Böylece büyük şehirlere göç yerine aydınlar memleketin her köşesine ulaşabilecekti. Ayrıca Ankara siyasi, Kayseri sınai, Konya'nın da ilmi birer merkez olarak düzenlenmesi Karabekir'in temel düşüncelerindendi (Karabekir, 2000, s. 124-125).

Sonuç

Kazım Karabekir sadece askeri kimliğiyle değil eğitimci yönüyle de tarihin seyrini değiştiren simalardan birisidir. Karabekir, Doğu Cephesi komutanı olarak Doğu Anadolu'ya geldiği zaman binlerce yetim vatan evladıyla karşılaşmıştır. Bu çocukları koruma altına alarak gerekli eğitimleri görmelerini sağlamış; bu amaca yönelik olarak Doğu Anadolu bölgesinde birçok okulun açılmasında etkili rol oynamıştır. Hayat tecrübesi kazanarak öğrenmenin esas alındığı bu okullarda çağın en modern eğitim ilkeleri uygulanarak öğrencilere eğitimler verilmesi yönünde çabalamış; eğitimin sadece teorik değil pratik bir temele de dayanması gerektiğine inanmıştır. Bu görüşü günümüz eğitimcilerinin öğretim yöntem ve etkinlikler konusundaki düşünceleriyle paralellik göstermektedir.

Karabekir yaşadığı dönem içerisinde çağdaş ülkelerde uygulanan modern eğitim sistemlerini Türk adet ve inanışlarıyla harmanlayarak ilerici bir genç kuşak yetiştirmek için mücadele vermiştir. Eğitim görüşü içerisinde batılılaşmayı ekonomik yönüyle ele alan Karabekir, kültürel anlamda ise Türk-İslam sentezini ön plana çıkarmıştır.

Çocuk ve halk eğitimine ileri düzeyde önem veren Karabekir, modern anaokulları kurmuştur. Halkın dönem içerisinde gerek duyduğu meslek edindirme kurslarını açmıştır. Çocuklara çekirdekten yani anaokulundan itibaren sistemli bir eğitim uygularken, daha ileri yaşta olan halk kitlelerini ise meslek edindirme kursları ile sosyal hayatla bütünleştirmeye çalışmıştır. Faaliyetleri içerisinde beden eğitimi ve spor derslerine de ayrıca önem vermesi askeri kimliğiyle ilişkilendirilebilir. Bu faaliyetleriyle Kazım Karabekir'i vatansever bir sosyal hizmet gönüllüsü; ruhunu bu konularda bulmuş bir asker olarak düşünebiliriz.

Netice itibariyle Kazım Karabekir, eğitim çevreleri tarafından eğitimci yönüyle fazla tanınmamakta eserleri ve görüşleri adeta yok sayılmakta; maalesef çoğu zaman sadece askeri bir şahsiyet olarak tarih kitaplarında yer almaktadır. Birçok yabancı eğitim teorisyeninin görüşlerine ders kitaplarında yer verilirken Karabekir göz ardı edilmektedir.

Kaynakça**A-Gazeteler**

Varlık Gazetesi, 17 Teşrin-i Sani 1921, Sayı:11.

Varlık Gazetesi, 8 Aralık 1921, Sayı:14.

Varlık Gazetesi, 10 Teşrin-i Sani 1921, Sayı:15.

Varlık Gazetesi, 29 Aralık 1921, Sayı:16.

B-Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi

C- İnceleme Eserler

Arslan N., & Tekir S. (2013) *Kars Basın Tarihi (1921-1980)*, Kars: Eser Ofset ve Matbaacılık

Aslan, B. (2000). *Kardaş Kömeği ve Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Bağdatlı, M. İ. (2010). Kâzım Karabekir'in Uygulamalarında Yaşayarak Öğrenme ve Eğitici Drama. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 121-140.

Bulut, A. (2006). Sarıkamış ilçesinde geçmişten günümüze eğitim-öğretim durumu Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar eğitim öğretim veren okulların tarihçesi. *Bütün Yönleriyle Sarıkamış Sempozyumu*. İstanbul.

Çiftçi, A. (2009). Kâzım Karabekir, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Dönemler ve Zihniyetler*. C.9, İstanbul.

Kandemir, (1948). *Kâzım Karabekir*. İstanbul: Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi.

Karabekir, Kâzım. (2001). *İktisat Esaslarımız- Hatıra ve Zabıtlarıyla 1923 İzmir İktisat Kongresi*. Yayına haz.; Orhan Hülagü-Ömer Hakan Özalp, İstanbul: Emre Yayınları.

Karabekir, Kâzım. (2000). *Çocuk Dâvâmız*. Cilt: 1. İstanbul.

Karabekir, Kâzım. (2000). *Çocuk Dâvâmız*. Cilt: 2. İstanbul.

Karabekir, Kâzım. (2009). *Günlükler (1906-1948)*. Cilt: 1. İstanbul: YKY.

Karabekir, Kazım. (2010). *İstiklâl Harbimiz*. Cilt: 1. İstanbul: YKY.

Karabekir, Kâzım. (2010). *İstiklal Harbimiz*. Cilt: 2. İstanbul: YKY.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin. (1991). Kâzım Karabekir, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Köstüklü, N. (2004). *Kazım Karabekir ve Eğitim*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Küçük, C. (2002). *Kazım Karabekir Paşa*. TDVİA, (25), İstanbul.

- Peyami Safa. (1922). *Şark Cephesi Serdarımız Kazım Karabekir Paşa*, İstanbul: Orhaniye Matbaası.
- Sağlam, H. (2012). Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı Sonrasında Sarıkamış'ta Eğitim Faaliyetleri. *Şehadetin Adı: Sarıkamış*. 4, 57-61.
- Sergi Kitabı. (2009). *İnsan ve Asker-Kâzım Karabekir*. İstanbul: YKY.
- Taşkıran C. (2008). *Milli Mücadele'de Kazım Karabekir Paşa*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Türkten, N. (2006). Kazım Karabekir Paşa'nın çocuk ordusu ve sarıkamış çocuk kasabası. *Bütün Yönleriyle Sarıkamış Sempozyumu*. İstanbul.

Extended Abstract

Kazım Karabekir Pasha is an important personality who left a mark in the Turkish history. As one of the distinguished personages of the Turkish ethics and character, He made no concessions on righteousness and honesty in his military and political life alike. He engaged in all the wars of his period and put his signature under important successes in frontline and troop assignments during his military life. A significant educator as well as a soldier, Karabekir also assumed important duties for the education of the orphaned children who were aggrieved as a result of violent wars that took place in Anatolia.

Karabekir's military life allowed him to be intertwined with training and education. In the period when he was the commander of the XIV Corps in Tekirdağ in the end of World War I, he came across many orphans and other children in need of help, and he had a charge of them and cared for their education.

Thanks to the education that he provided to those children who had lost their families as a result of long-lasting wars in the Erzurum-Kars region, he helped them hold onto life again and, by defying the adverse conditions and financial impossibilities of the region, tried to implement his international understanding education in Ottoman orphanages.

Karabekir's philosophy of education is based on the idea to improve financial development and production. The American education system's approach to education in the general context of production and practice became influential in the formation of his understanding of education. He was also influenced by the opinions of Paul Monroe, a famous pedagogue who made an emphasis on raising business persons in the secondary education. Karabekir believed that an education system which makes people dependent on civil service instead of leading them to productivity and creativity is bad.

Kazım Karabekir had learned from his family during his childhood about protecting and caring for poor and orphan people. He described his family's attitude in this regard and the influence they made on him in the following statements:

“The pleasure of helping the poor rooted in me beginning from my childhood years. Thanks both to my father, along with whom I visited many places of our country and whom I lost in my childhood, and also to my mother subsequently, I was familiarized with and tasted the conscience clarity of the custom of helping poor children and especially rejoicing them by offering them underwear, clothes and pocket money. Many orphan children were raised under the protection of our family.”

Karabekir referred to the children that he took under his protection in Anatolian lands as *Our Case for Children* ("Çocuk Davamız"). He described "Our Case for Children" in the following words:

"It is a case that I support to take poor and neglected children under state protection and equip them with a material and ideal education that will allow them to be successful and strong in the life struggle just like the other children of the nation. I call this 'Our Case for Children'."

As soon as Kazım Karabekir came to the East in 1919, he primarily took orphan children under his protection. He included in the Corps Craft teams those children which could not be cared for due to insufficient finances in the orphanages of Bayburt and then of Erzurum. At the first stage, 600 children were taken under protection by assigning existing foremen as work trainers and officers as educators of good manners and reading.

Using the opportunities of the Corps, he opened such educational institutions for orphans as a reformatory, a Primary Boarding School, Workshops, a Medical School, Sarıkamış Military High School and Sarıkamış Kindergarten. Karabekir was leaving some of the children raised in these schools in the Corps while helping others find jobs outside. He also subjected intelligent ones to special education and sent them to military schools.

In addition to the administrative, legal and military reconstructions to be made, education, theatre and press would also rapidly develop thanks to him, and the souls of the heroes who sacrificed their lives here seven years ago would find life with these orphan children starting school. The military war had ended but a political, cultural and economic war had begun. Therefore, the developments in Sarıkamış are very important. Following the warfare, Turkish children in need of care were collected in orphanages, schools were opened, theatre groups were formed, and a newspaper was published.

Other than these activities, Karabekir helped regular horse races to be organised for the first time and personally attended such organisations along with his entourage for encouragement. In order to inspire vitality in this ignored region of the East, he ensured that these races were regularly organised and he aimed to help people regain, to some extent, the joy which they had been lacking for years through entertainment organisations such as biking, speeding and gunny sack races, wrestling, and circumcision feasts.

In his remaining lifetime, he struggled to raise a progressive young generation by blending the modern education systems being implemented in advanced nations with Turkish customs and beliefs. Approaching westernisation from its financial aspect pursuant to his understanding of education, Karabekir highlighted the Turkish-Islamic synthesis in cultural terms. It can be

concluded that, by the educational institutions and courses, Kazım Karabekir aspired to provide the orphan children of the East with an education compliant with all the modern requirements.